

Almudena Grandes

De patiënten van dokter García

Vertaald uit het Spaans door Mia Buursma
en Rikkie Degenaar

SIGNATUUR

2019

Van alle geschiedenissen uit de geschiedenis,
is die van Spanje ongetwijfeld de meest trieste,
omdat die slecht afloopt.

Jaime Gil de Biedma, *Apología y petición,*
Moralidades (1966)

MADRID, 30 MAART 1947

Op de laatste zondag van maart 1947 ging ik op weg naar een vrouw die mijn ware identiteit kende.

‘Laat me eens kijken, laat me eens kijken.’ De portierster kwam uit haar hokje en monsterde me van top tot teen. ‘Wat hebt u vandaag voor nieuws aan, don Rafael?’

‘Nou, eigenlijk niets, Benigna. Het is er de tijd niet naar om in iets nieuws te komen.’

‘Zegt u dat wel, maar...’ Uit haar schort diepte ze een piepklein, van repen palmbblad gevlochten popje op en ze liet me dat zien. ‘Maar dit neemt u toch wel van me aan, hè? Dan kan er tenminste niks misgaan.’

Palmpasen... wie dan niet iets nieuws aanheeft, raakt zijn handen kwijt, zegt het volksgeloof.

Na twee jaar van droogte, al die stralende, zonnige dagen met een hemel zo blauw alsof hij pas was geschilderd, beloofde deze ochtend meer ellende dan alleen regen. Het was koud. De kinderen die zich aan de traditie hadden gehouden, liepen timide rond, bibberend in hun lenteachtige linnen sokjes, lichte rokjes en korte broeken die hen naar een ander seizoen leken te verplaatsen dan de winter waarin de volwassenaen rondliepen met regenjassen, hoeden en handschoenen waaraan de in zomerkleren gestoken kinderen zich met hun blote handjes vastklampten. Als tegenwicht voor hun narigheid droegen ze in hun andere hand een palmpasestok, op-

getuigd met bloemen, poppetjes en kleurige linten, Benigna's inspiratie voor het kleine cadeautje dat ze in mijn jaszak had gestopt. Minder fortuinlijke kinderen, die wel weer beter waren ingepakt omdat ze niets nieuws hadden om aan te trekken, keken ernaar met jaloerse blikken.

Aangekomen op het plaza de las Salesas ging ik een café binnen dat vanwege al die missen zo goed als leeg was, bestelde een kop koffie en ging met mijn rug naar de ober zitten om via een met witte letters beschilderd raam de deur van de Santa Bárbara-kerk in het oog te kunnen houden. En zo, tussen de twee helften van een opschrift dat de beste broodjes calamaris van Madrid beloofde, zag ik de kop van de processie naar buiten komen. Een stoet misdienaars, gewapend met grote vergulde palmpasenstokken en kleine metalen wierookvaten, omringde een zestal priesters, gehuld in geborduurd kazuifels waarvan de kleur een hiërarchie aangaf die ik niet kon duiden. Terwijl zij begonnen aan de afdaling van de brede toegangstrap, in het trage, plechtige tempo dat de samengedromde gelovigen achter hen zouden volgen, betaalde ik mijn koffie en stak het plein over. Toen ik me naast het hek opstelde, was het Allerheiligste nog niet afgedaald tot het niveau van de straat.

Er waren zoveel mensen, zoveel palmpasenstokken, hoeden en vrouwen van alle leeftijden met bedekt hoofd, dat ik vreesde dat ik haar maar moeilijk zou herkennen. Maar toen zag ik haar, zo blond als ze sinds haar twaalfde niet meer was geweest, haar haren nog goudgeler dan in de tijd dat ze, als ze voorbijkwam, een intense geur van kamillewater verspreidde, het eerste aan haar wat indruk op me had gemaakt. Verder was ze niet veel veranderd. Naarmate ze dichterbij kwam, constateerde ik dat ze nog steeds op dezelfde manier knap was, altijd knapper van veraf dan van dichtbij. Ondanks de tijd waarin we leefden en het feit dat ze geen man bij zich had, kleepte ze zich nog steeds om in de smaak te vallen,

haar imposante lichaam in een mantelpakje dat te krap was voor de zedige normen van de Overwinning, haar heel gewone gezicht breed, vlezig en boers, al haar elegantie ten spijt. Het tere gefestonneerde randje van zwart, antiek kant van de sluier die haar gezicht omlijstte stond haar goed maar versterkte het scherpe contrast tussen haar donkere wenkbrauwen en de gele kleur van haar haren, een bedenkelijke frivoliteit als van een gecamoufleerde nachtclubzangeres en die de meeste vrouwen van haar sociale klasse zich niet zouden hebben gepermitteerd. Maar zij was niet zomaar iemand, zij was Amparo Priego Martínez, en die voor haar zo typerende overmoed raakte me meer dan ik had verwacht. We hadden samen te veel meegemaakt, samen te veel tijd doorgebracht om daar zonder kleerscheuren af te kunnen komen. Daarom durfde ik al helemaal niet te kijken naar het jongetje dat ze aan haar hand had.

Ik liet haar voorbijgaan, alsof ik haar gemakkelijker van achteren kon aanspreken, en merkte dat ze niet alleen naar de mis was gekomen. Er waren twee vrouwen en nog wat meer kinderen bij haar, en hoewel ik me geen onschuldiger gezelschap had kunnen wensen, bracht me dat toch aan het weifelen. Heel even vroeg ik me af wat ik daar deed en ik overwoog zelfs er helemaal van af te zien, me om te draaien en linea recta terug te gaan naar huis. Die zwakte duurde maar even. Meteen daarna baande ik me een weg door de regenjassen en sluiers tot ik naast haar was en pakte haar bij haar elleboog.

‘Goedemorgen.’

Verder zei ik niets, dat was niet nodig. Dat ene woord bewerkstelligde een radicale verandering in dat overweldigend gezonde gezicht met die donzige, mollige, rode konen waarover ik haar zo vaak had horen klagen. Als ze op dat moment in een spiegel had kunnen kijken, had ze een versie van zichzelf gezien die haar wellicht beter was bevallen, haar huid plotseling bleek, gespannen als een wassen masker, en teer en

breekbaar door het lichte trillen van haar lippen, de vochtige glans van haar wijd opengesperde ogen.

‘Guillermo...’ Ze fluisterde mijn naam in een nauwelijks hoorbaar gemurmel, keek toen naar rechts en naar links, zag dat haar vriendinnen, niet geïnteresseerd in onze ontmoeting, gewoon doorzongen met die schelle falsetstem die Spaanse kwezels voor vroomheid aanzien. ‘Wat doe jij hier?’

‘Hoezo, wat doe ik hier? Hetzelfde als jij...’ zei ik op gewone gesprekstoon, waarop de vrouwen hun hoofd omdraaiden, me aankeken, een beetje dichterbij kwamen en verder zongen. ‘De Dag des Heren eren.’

Ze moest onwillekeurig lachen om die opmerking, die haar voldoende geruststelde om weer in beweging te komen. Ik ging links van haar lopen, alsof ik niets anders wilde dan palmzondag naast haar te vieren, en een paar seconden ademde ik zwijgend haar geur in, precies de juiste combinatie van parfum en zweet die veel meer dan alleen mijn reukvermogen prikkelde. Ik sloot mijn ogen, het leek me ongelooflijk dat ik daar was, zo dicht bij Amparo, maar al bewaarde ik zorgvuldig de tussen onbekenden gepaste afstand, zij sloot elk mogelijk misverstand ogenblikkelijk uit.

‘Ga weg.’ Ik zocht haar ogen, maar die hield ze strak gericht op de vergulde spits van de monstrans aan het begin van de processie. ‘Hoepel op, nu meteen.’

‘Ik ga zo,’ verzekerde ik haar op dezelfde fluistertoon die zij tegen mij had gebruikt. ‘Ik ben alleen gekomen om met je af te spreken. We moeten praten.’

‘Dat denk ik niet.’

‘Volgens mij vergis je je. Je kunt beter wel met me praten, ik meen het serieus,’ eindelijk draaide ze zich om en keek me aan. ‘Ik weet dat je nog steeds in dezelfde wijk woont, Salamanca, in de calle Ayala nummer 45. Komt morgen eind van de middag je uit? Ik ben er rond zes uur.’

Ze kreeg niet de kans te weigeren of toe te stemmen. Voor-

dat ze haar mond kon openen, voelde ik iets trekken aan de mouw van mijn jas.

‘Meneer!’ Het was de hand van een lichtblond meisje van een jaar of vijf, in poppenkleren en met poppenhaar, dat zo op een kleine Amparo leek dat ik dacht dat het haar dochter was. ‘Meneer, meneer,’ ze drong zo verschrikkelijk aan dat alle pijpenkrullen op haar hoofd dansten. ‘Wat mooi, dat daar in uw jaszak. Mag ik het hebben?’

‘Asun!’ Amparo draaide zich vliegensvlug om en ik voelde hoe haar lichaam ontspande, hoe de spanning die haar als een standbeeld had gestut ontsnapte in de zucht die voorafging aan een veel te grote uitbrander voor zo’n klein vergrijp. ‘Hoe vaak moeten we je nog vertellen dat je niet zomaar er-gens om vraagt? Ik zal het tegen je moeder zeggen.’

Ik herinnerde me alles nog, ook dat haar oudere zus Asunción heette. Het meisje, waarschijnlijk haar dochter, haalde haar schouders op en bleef haar hand voor me ophouden, zo brutaal dat ik erom moest lachen. En terwijl ik voorzichtig Benigna’s cadeau uit mijn zak haalde, liet het jongetje dat ik al die tijd bewust had genegeerd, aan de andere kant van zijn moeder zijn donkere hoofdje zien.

‘Vind je het mooi?’ Ik probeerde niet naar hem te kijken, terwijl het toonbeeld van hebberigheid heftig knikte. ‘Goed dan, alsjeblieft, voor jou, want jij daar...’ en mijn hart bonsde in mijn keel toen ik me naar hem omdraaide, ‘jij bent te groot voor dat soort dingen, of niet soms? Op je achtste...’

‘Hoe weet u dat ik acht ben?’ Hij was tenger en groot voor zijn leeftijd, met een lang, smal gezicht en donkerbruin haar, en hij beloofde uit te groeien tot een man met volle wenkbrauwen en een rechte, tamelijk lange neus, lang genoeg om de bril te dragen die wellicht een vroegtijdige bijziendheid zou corrigeren, een man die maar heel weinig leek op de enige familie die hij had gekend.

‘Omdat ik heel slim ben.’ Ik lachte naar hem, en alsof hij

mijn voorspellingen wilde logenstraffen, antwoordde hij met de glimlach van zijn moeder. 'Ik weet dat je in september acht bent geworden, dat je in de calle Ayala woont, dat je Amparo's zoon bent, en ik weet...'

Ik kende haar zo goed dat ik haar niet hoefde te zien om haar angst te ruiken, en nog voordat ik het zag, wist ik dat ze opnieuw verbleekte. Ik kende haar zo goed dat ik al voorzag dat ze me haastig, onbeholpen en gejaagd zou onderbreken toen ik op het punt stond er alleen nog aan toe te voegen, en zeker niet meer, dat ik wist dat haar zoon van voetballen hield omdat hij op beide knieën korstjes had. Wat ik nooit had kunnen voorzien waren de woorden die ze me influisterde, terwijl ze haar nagels zo krachtig in mijn onderarm klauwde dat het pijn deed.

'Hij heet geen Guillermo meer.'

Die zin deed ook pijn. Ik had mijn missie volbracht en hoefde daar geen minuut langer te blijven, maar ik had nog iets te doen. Voordat ik vertrok, gaf ik het popje aan het meisje, wuifde het jongetje gedag en bracht mijn mond naar het oor van zijn moeder.

'Ik ook niet.'

Ik deed een paar stappen naar voren, draaide me om en zag dat Amparo me na bleef kijken, volkomen stil, als een grens-paal die de stroom gelovigen met palmpasestokken in hun hand in tweeën deelde. Toen ging de zon onder. Het had een mooi beeld kunnen zijn voor een afscheid, maar dat kon ik me nog niet permitteren.

Op de laatste zondag van maart 1947 ging ik op weg naar een vrouw die mijn ware identiteit kende. Amparo wist dat ik niet Rafael Cuesta Sánchez heette, maar Guillermo García Medina. En dat ik arts was, al had ik geen officiële papieren en werkte ik voor een transportbedrijf.

Wat ze niet wist, was dat ik naar haar toe kwam om mijn vriend Manuel Arroyo Benítez te helpen, die de identiteit van

Adrián Gallardo Ortega had aangenomen om daarmee te infiltreren in een organisatie van voortvluchtige nazi's en als een van hen naar Argentinië te emigreren.

Intussen leefde de echte Adrián Gallardo als bedelaar in Berlijn en liet hij, als hij door een patrouille werd aangehouden, het legitimatiebewijs zien van een man die Alfonso Navarro López heette.

Mijn verhaal is het verhaal van drie bedriegers.

I

NOODHOSPITAAL

Het is 25 juli 1936 en Johannes Bernhardt is in Bayreuth.

Het bezoek van Bernhardt heeft veel te maken met de componist Richard Wagner, aan wie dat stadje in het oosten van Duitsland zijn wereldfaam te danken heeft. En de auto waarmee hij uit München is gekomen, stopt inderdaad precies voor Wahnfried, de prachtige villa die de musicus hier heeft gebouwd met steun van zijn beschermheer, Lodewijk II van Beieren, de gekke koning.

In 1936 is Wahnfried in het bezit van Winifred Wagner, weduwe en erfgename van Siegfried, de enige zoon van de componist aan wie haar lichaam vier kinderen schenkt, voordat haar ziel zich overgeeft aan een andere liefde. De belangrijkste gebeurtenis in haar leven vindt plaats in 1923, als een energieke vierendertigjarige jongeman zich aandient bij de familie Wagner nadat hij een voorstelling van de Bayreuther Festspiele heeft bijgewoond. Hij is de leider van de Duitse Arbeiderspartij, maar zijn bezoek houdt geen verband met de politiek. Hij is ervan overtuigd dat niets in de hele muziekgeschiedenis kan tippen aan Richards werk en wil zijn enthousiasme delen met de erfgenamen van de componist. De zesentwintigjarige echtgenote is op de achtergrond getuige van een gepassioneerde verklaring die in haar een nog uitzinnigere passie opwekt. Vanaf dat moment leeft Winifred enkel en alleen voor en door Adolf Hitler.

Over de intieme vriendschap tussen de Führer en Winifred Wagner circuleren in Duitsland al meer dan tien jaar veler-

lei geruchten. Johannes Bernhardt is daar beslist van op de hoogte, en het feit dat hij niet weet wat er aan waarheid in schuilt, verhoogt wellicht zijn nervositeit in het voorvertrek waar hij wacht op de komst van het echtpaar, dat op datzelfde moment een vlekkeloze voorstelling van *Siegfried* bijwoont. Het orkest en de stemmen van de vertolkers, die Hitler uit Berlijn hebben weten weg te rukken om hem nogmaals te laten genieten van de Bayreuther Festspiele en van Winifred Wagners liefdevolle gastvrijheid, zijn daar niet te horen. Johannes Bernhardt heeft een veel langere reis gemaakt om hier te komen.

Tot de ochtend van 23 juli 1936 bestaat de loopbaan van deze negenendertigjarige Duitse ondernemer uit een onbetekenende reeks mislukkingen. Zonder vooruitzichten in zijn vaderland emigreert hij in de eerste helft van de jaren dertig naar Spanje, maar ook op het schiereiland zit het hem niet mee. Hij beproeft zijn geluk in het Spaanse protectoraat Marokko en vestigt zich uiteindelijk in Tetuán, waar hij zich tevreden moet stellen met een baantje bij een Duitse im- en exportfirma. Maar Bernhardt, vanaf het eerste uur lid van de nazipartij, treedt ook op als de man in Tetuán van de buitenlandse organisatie van zijn partij en onderhoudt uitstekende betrekkingen met maarschalk Hermann Göring. En zo biedt de opstand van het Spaanse leger in Marokko hem op 17 juli 1936 de kans die hij jarenlang met zoveel inspanning en zo weinig succes heeft gezocht.

Bernhardt haast zich om contact op te nemen met de opstandige militairen. Hij is allerminst de enige nazi die in Spanje woont, zelfs niet de enige in Spaans Marokko, maar hij is wel de snelste en vermetelste, waardoor het lot in zijn voordeel beslist. Zonder verdere argumenten en met geen andere garantie dan zijn eigen onstuimigheid werpt hij zich op als bemiddelaar tussen de militaire opstandelingen en de Führer in hoogsteigen persoon, en die bluf zal zijn leven voorgoed veranderen.

Bernhardts eerste gelukstreffer is dat uitgerekend Francisco Franco de militaire bevelhebber van de Canarische Eilanden is. De tweede dat Franco erin toestemt Bernhardt op de ochtend van de drieëntwintigste juli te ontmoeten in Tetuán, hoewel hij dan bij lange na nog niet de belangrijkste man is van deze opstand, die wordt geleid door generaal Mola, als gemachtigde van de aanvoerder van de rebellen, de drie dagen eerder bij een vliegtuigongeluk omgekomen generaal Sanjuro. En de derde dat er een vliegtuig van Lufthansa beschikbaar is en hij de piloot, Alfred Henke, weet over te halen hem samen met Adolf Langenheim, de leider van de nazipartij in het protectoraat, en Francisco Arranz Monasterio, luchtmachtkapitein en aanvoerder van de rebellerende luchtmacht in Marokko, naar Berlijn te brengen. Als het gezelschap compleet is, maken ze een foto voor de kist waarin ze half Europa over zullen vliegen. Bernhardt poseert daarop met een glimlach, in zijn hand een envelop.

Vanaf dan staat het geluk dat hem voorheen steeds ontweek zonder enige twijfel aan zijn kant. Om vijf uur 's middags van diezelfde drieëntwintigste juli stijgt de Junkers Ju-52 op van het vliegveld van Tetuán richting Sevilla, waar Henke een risikante noodlanding maakt omdat de baan van Tablada niet is verlicht en hij met een motorprobleem kampt. Dat wordt ter plekke verholpen en ze vliegen door naar Marseille, waar ze brandstof denken bij te tanken. De Fransen eisen betaling in franken, en als Bernhardt en zijn metgezellen er niet in slagen geld te wisselen, lijkt hun reis daar te stranden, maar ook die problemen worden wonder boven wonder opgelost en zo lukt het hun Stuttgart te bereiken, al weigert Henke aanvankelijk op Duitse bodem te landen uit angst voor mogelijke represailles van Lufthansa, aangezien hij als burgerpiloot zonder toestemming zijn standplaats heeft verlaten. Vanaf Stuttgart is de vlucht naar de Duitse hoofdstad kinderspel.

Rudolf Hess, in afwezigheid van Hitler zijn plaatsvervanger

bij de NSDAP in Berlijn, ontvangt Bernhardt – zelfbenoemd leider van de expeditie, hoewel Langenheim een hogere functie bekleedt in de partij – en besluit zijn zaak te steunen. Hij biedt het zojuist aangekomen gezelschap zijn privévliegtuig aan en vergezelt hen naar München, waar een auto klaarstaat die hen op 25 juli tegen het vallen van de avond bij Wahnfried afzet, terwijl Adolf Hitler in de loge van zijn vriendin Winifred geniet van Wagners muziek.

Zij heeft voor haar gast een bescheiden receptie georganiseerd, maar de Führer is meer geïnteresseerd in de brief die Bernhardt uit Tetuán heeft meegebracht. Franco heeft hem persoonlijk met de hand geschreven, hij beslaat niet meer dan een half velletje en er is genoeg ruimte over voor de vertaling. Maar de bringer van de brief, die wel de moeite heeft genomen hem te kopiëren, heeft nooit de Duitse vertaling op papier gezet. Op het moment suprême van zijn leven wilde hij deze woorden van Francisco Franco liever direct in zijn moedertaal voorlezen.

Excellentie,

Het doel van onze nationale, militaire beweging is de strijd tegen de corrupte democratie in ons land en tegen de destructieve krachten van het communisme, verenigd onder Russisch gezag.

Ik ben zo vrij mij tot u te richten met deze brief, die u overhandigd zal worden door twee Duitse heren die de huidige tragische gebeurtenissen met ons delen.

Alle goede Spanjaarden zijn vastbesloten deze grote strijd aan te gaan, voor het welzijn van Spanje en dat van Europa. Wegens gebrek aan steun van de Spaanse oorlogsvloot hebben wij grote problemen om onze loyale militaire troepenmacht in Marokko snel over te brengen naar het Iberisch Schiereiland.

In mijn hoedanigheid van opperbevelhebber van deze troepenmacht verzoek ik u mij de volgende transportmiddelen beschikbaar te stellen voor vervoer door de lucht: 10 transportvliegtuigen van zo groot mogelijke capaciteit.

Verder verzoek ik om:

20 20mm luchtafweerstukken.

6 Heinkel-jachtvliegtuigen.

Zo veel mogelijk mitrailleurs en geweren, met ruim voldoende munitie.

Alsmede verschillende soorten vliegtuigbommen, tot 500 kg.

Excellentie,

Gedurende zijn hele geschiedenis is Spanje zijn verplichtingen nagekomen.

Samen met deze brief overhandigt Bernhardt Hitler een situatieschets van de oorlog, ook persoonlijk door Franco getekend. De Führer, diep onder de indruk, houdt beide documenten in zijn bezit.

De volgende dag gelast hij niet tien, maar twintig transportvliegtuigen, met complete bemanning en al het oorlogsmateriaal dat ze kunnen vervoeren, naar Spanje over te brengen.

In de loop van de daaropvolgende week brengen die twintig Duitse Junkers zo'n vijftienduizend soldaten van Marokko over naar Sevilla.

Francisco Franco zal nooit vergeten wat Johannes Bernhardt voor hem heeft gedaan.